

▣ САД су 4. јула прославили 250 година независности од Британије, која је представљала највеће царство у историји људске цивилизације. Њено стварање започело је успостављањем енглеских прекоморских поседа и трговачких испостава од краја 16. до почетка 18. века. Године 1922. у Британској империји живело је око 458 милиона становника или петина тадашње светске популације, на површини од 33.700.000 километара, што је скоро четвртина копна на Земљи. Укупно 65 држава и територија прогласило је независност од Британског Царства или Уједињеног Краљевства кроз историју, и када се ти датуми посматрају унутар једне календарске године, испада да сваких пет, шест дана једна земља слави независност од Британије.

У целокупној историји, независност од Велике Британије проглашавана је у просеку на сваких 1.320 дана, односно сваке 3,6 године, рачунајући на период од првог проглашења (САД, 1776) до последњег - Јужни Судан, 2011.

Међутим, овај просек драстично варира у зависности од историјске епохе.

Када се Британска империја убрзано распадала, учесталост је била неупоредиво већа.

Током златног доба деколонизације (1945–1980) нова држава је проглашавала независност у просеку на свака 263 дана (мање од 9 месеци).

Током рекордне 1960. године независност је проглашавана на сваки 91 дан (бивше колоније су се осамостаљивале на свака три месеца).

Историја памти моменте када су се државе осамостаљивале у размаку од само 24 часа. Најбољи пример су Пакистан (14. август 1947) и Индија (15. август 1947), које су прогласиле независност дан за даном.

Највише проглашења независности било је у јулу и октобру, по девет, односно на свака 3,4 дана.

У августу и септембру независност слави по седам земаља, односно на свака 4,4 дана, док у марту има укупно три прославе, тј. по једна на сваких 10 дана - Гана, Маурицијус и Бангладеш, као и у априлу (Зимбабве, Сијера Леоне и Јужна Африка - Дан слободе) и мају (Јордан, Гвајана и Јужна Африка - Дан републике). Јужна Африка је стекла независност 31. маја, али данас примарно слави Дан слободе 27. априла.

У августу, од 14. до 19, за само шест дана чак четири велике државе су прогласиле независност од Британије - Пакистан, 14. августа, Индија, 15, Авганистан 19, док Јамајка слави у овом периоду, првог понедељка у месецу.

Првог дана у октобру независност истовремено славе три државе - Кипар, Нигерија и Тувалу.

По континентима, у Африци је од 1922. до 2011. независност прогласило 20 држава, у Азији и на Блиском истоку 19, у Северној и Средњој Америци и Карибима 13 држава, у Океанији 10, а у Европи и Јужној Америци четири државе (Ирска, Малта, Кипар и Гвајана).

Случај Маурицијуса

Иако је Маурицијус званично прогласио независност 12. марта 1968. године мирним, политичким путем, та слобода имала је високу цену.

Током преговора у Лондону 1965. године, британска влада је поставила јасан услов – Маурицијус може добити независност само ако се одрекне архипелага Чагос (групе стратешких острва у Индијском океану).

Маурицијус је под притиском пристао и примио компензацију од три милиона фунти. Британци су потом три године пре независности Маурицијуса (1965) одвојили Чагос и прогласили га својом колонијом под називом Британска територија Индијског океана.

Након што су преузели Чагос, Британци су склопили тајни хладноратовски договор са Сједињеним Америчким Државама.

Највеће острво архипелага Дијего Гарсија уступљено је Американцима за изградњу једне од најважнијих војних и ваздухопловних база на свету. Између 1968. и 1973. године, Велика Британија је насилно и потпуно депортовала целокупно аутохтоно становништво (око 2.000 Чагоса) на Маурицијус и Сејшеле.

Острва су претворена у строго чувану војну зону.

Маурицијус је деценијама тврдио да је одвајање Чагоса било незаконито и противно међународном праву о деколонизацији.

Међународни суд правде (ИЦЈ) у Хагу донео је одлуку да је британска управа над Чагосом нелегална и да Британија мора што пре да врати архипелаг Маурицијусу. Генерална скупштина УН је огромном већином подржала ову пресуду.

Након дугих преговора, у мају 2025. године Велика Британија и Маурицијус коначно су потписали званични билатерални споразум.

Према том споразуму, суверенитет над целим архипелагом Чагос званично се преноси на Маурицијус. Војна база Дијего Гарсија остаје оперативна под управом САД и Велике Британије кроз закуп на 99 година, за шта ће Британија плаћати Маурицијусу у просеку 101 милион фунти годишње.

Становницима Чагоса дозвољен је повратак на сва острва архипелага, осим на само острво Дијего Гарсија због војне базе.

Иако је уговор потписан, процес његове пуне примене (ратификације) наишао је на озбиљне препреке. Америчка администрација, предвођена председником Доналдом Трампом, оштро је критиковала овај договор, називајући га "чистом глупошћу" и геополитичким ризиком (због веза Маурицијуса са Кином).

Због повлачења подршке из Вашингтона и притиска британске опозиције, британска влада је привремено одложила ратификацију закона у парламенту.

Маурицијус, с друге стране, инсистира да је питање суверенитета решено и разматра подношење нових тужби због одлагања исплате уговореног новца.

Златно доба деколонизације

Током "златног доба" деколонизације од 1945. до 1980. око 50. држава је прогласило независност.

У то време просек је био невероватних 1,4 проглашења независности сваке године.

У историји су се десиле две године када је учесталост била на апсолутном врхунцу.

Године 1960, у тзв. години Африке, Британија је изгубила контролу над кључним афричким територијама, попут Нигерије, Сомалије и Судана, док је Француска у истој години изгубила чак 14 колонија.

Од 1960. до 1968. године чак 15 афричких држава је прогласило независност од Британије, што значи да је у просеку сваких шест месеци ницала нова независна држава на афричком тлу.

У годинама 1970. и 1978. сведочили смо осамостаљивању по три, четири острвске државе у Океанији и Карибима у року од само неколико месеци.

Најбрже у историји независност од Британије избориле су афричке земље, којима је за то било потребно мање од 25 година, од Гане 1957. до Зимбабвеа 1980.

Након 1945. године, Велика Британија је била економски потпуно исцрпљена.

Одржавање огромне војске и администрације у Африци постало је финансијски неодрживо. Подстакнути растом локалног национализма и антизападним притисцима током Хладног рата, Британци су применили тактику „брзог повлачења“, како би избегли скупе и дуготрајне ратове на афричком тлу.

Азији су биле потребне 52 године, а процес је текао спорије и у фазама. Први талас је почео одмах после 1945. (Индија, Пакистан, Мјанмар), док су се државе Персијског залива осамосталиле тек крајем 1960-их и почетком 1970-их (Уједињени Арапски Емирати 1971).

Најдужи процес осамостаљивања је био у Северној Америци и на Карибима, и трајао је више од 200 година. Почео је насилном револуцијом у Америци, наставио вековним уставним корацима Канаде, а завршио мирним отцепљењем малих острвских држава током 1960-их и 1970-их, са Сент Китсом и Невисом 1983. године.

Ратови за независност

Иако је већина држава стекла независност од Британске империје дипломатским путем и уставним реформама, одређен број земаља је морао да ратује како би се ослободио од британске власти.

Прва међу њима је била САД, која је од 1775. до 1783. ратовала са Британском империјом. То је била борба за осамостаљење 13 британских колонија у Северној Америци: Њу Хемпшир, Масачусетс, Роуд Ајланд, Конектикат, Њујорк, Њу Џерси, Пенсилванија, Делавер, Мериленд, Вирџинија, Северна Каролина, Јужна Каролина и Џорџија. У току рата, оне су 4. јула 1776. донеле Декларацију о независности и прогласиле своју самосталност од британске круне. Америка у мају 1775. добија

јединствену војску, под вођством Џорџа Вашингтона. У њеним редовима било је 250.000 војника као регуларна војска или локална милиција.

Уз помоћ Француске и Шпаније, армија предвођена Вашингтоном приморала је Британце на предају код Јорктауна, што је довело до потписивања Париског мира 1783.

И Ирска је водила рат за независност од 1919. до 1921. године.

Након неуспелог Ускршњег устанка 1916. године, Ирска републиканска армија (ИРА) започела је суров герилски рат против британских снага и полиције. Сукоб је завршен Англо-ирским споразумом, којим је створена Слободна Држава Ирска (касније Република Ирска).

Кенија се за своју независност изборила од 1952. до 1960. године у тзв. Мау Мау устанку.

То је био један од најбруталнијих колонијалних сукоба у Африци.

Тајно друштво и герилски покрет "Мау Мау" покренуо је насилну побуну против британских досељеника и власти. Иако су Британци војно угушили устанак користећи масовне логоре, војни и политички трошкови држања Кеније постали су неодрживи, што је директно довело до њене независности 1963. године.

На Кипру, грчка националистичка герилска организација ЕОКА започела је оружану кампању против британске војне управе, с циљем уједињења са Грчком.

Сукоб је био обележен саботажама и заседама. Британија је на крају пристала на компромис – Кипар је добио пуну независност 1960. године, али је Британија задржала две велике војне базе на острву које контролише и данас.

У Јемену, два супротстављена марксистичка и националистичка герилска покрета покренула су 1963. оружану борбу против британских гарнизона у стратешкој луци Аден. Због великих губитака и притиска јавности, британска војска се потпуно повукла 1967 чиме је поглашен независни Јужни Јемен.

Против Британије су оруженим путем независност морали да изборе и Зимбабве (1964-1979) и Авганистан.

Иако су Индија и Пакистан стекли независност 1947. године, првенствено захваљујући масовним политичким притисцима и ненасилном покрету Махатме Гандија, темељи тог ослобођења леже у крви проливној 90 година раније.

Велики индијски устанак 1857. године (Сепојска побуна) био је огроман, свеобухватни војни сукоб, у којем су се индијски војници и владари масовно подигли против британске власти. Устанак је угушен у крви уз страшне одмазде, али је трајно променио динамику и срушио власт Источноиндијске компаније, пребацивши управу директно на британску круну.

Уједињено Краљевство

Данашње Уједињено Краљевство чине Енглеска, Шкотска, Велс и Северна Ирска, као и 14 британских прекоморских територија које представљају остатке некадашње Британске империје (Ангвила, Бермуди, Британска Антарктичка Територија, Британска Територија Индијског Океана, Британска Девичанска Острва, Кајманска Острва, Фокланди, Гибралтар, Монсерат, Питкерн, Хендерсон, Дуси и Оено острва, Света Јелена, Асенсион и Тристан да Куња, Јужна Џорџија и Јужна Сендвичка Острва, Суверене војне базе Акотири и Декелија на Кипру и Туркс и Каикос Острва).

Ове територије имају сопствене законе и владе, док је Уједињено Краљевство задужено за њихову одбрану и спољну политику.

Три острвска поседа у Британским острвима су самоуправне територије под британском круном, али никада нису били колоније, нити су део Уједињеног Краљевства.

Под британском круном налази се 15 суверених држава, које су познате као Комонвелтска краљевства. Они признају британског монарха, краља Чарлса Трећег за свог шефа државе.

Поред Уједињеног Краљевства, ту су Антигва и Барбуда, Бахами, Белизе, Гренада, Јамајка, Канада, Сент Китс и Невис, Сент Винсент и Гренадини, Света Луција, Аустралија, Нови Зеланд, Папуа Нова Гвинеја, Соломонска Острва и Тувалу.

Од некадашње Британске империје и скоро 500 милиона становника 1922, данас у Комонвелтским краљевствима живи нешто више од 150 милиона становника на површини од 18,7 милиона квадратних километара.

Имајући то у виду, и данас се може рећи оно што је важило за Британску империју на врхунцу њене моћи - да је то "империја у којој сунце никада не залази", јер у свако доба дана барем у једном њеном делу сија сунце.

(H1)